

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-  
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ  
ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА  
ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**Кравченко Олена Іванівна,**  
доктор педагогічних наук, професор,  
провідний науковий співробітник відділу андрагогіки  
Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих  
імені Івана Зязюна НАПН України,  
м.Київ, Україна

**Анотація.** Стаття присвячена розробці рекомендацій щодо підвищення професійної компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти педагогічного профілю в умовах використання ресурсів неформальної та інформальної освіти. Розроблено алгоритм організації професійного розвитку викладачів закладів вищої освіти педагогічного профілю, що передбачає діагностику, формування індивідуальної траєкторії, самоосвіту та документування результатів. Обґрунтовано принципи андрагогіки (пріоритет самостійності, опора на досвід, контекстність), які є основою для гнучких програм. Виокремлено рекомендації щодо використання онлайн-платформ, професійних спільнот і рефлексії власного досвіду. Наголошено на важливості інституційної підтримки ЗВО через механізми валідації та визнання неформальних результатів для атестації та кар'єрного зростання науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти педагогічного профілю.

**Ключові слова:** професійний розвиток, науково-педагогічні працівники, заклад вищої освіти педагогічного профілю, неформальна освіта, формальна освіта.

Сучасна система вищої освіти потребує безперервного підвищення рівня професійної компетентності науково-педагогічних працівників (НПП) закладів вищої освіти (ЗВО), що зумовлено швидкими змінами у сфері освіти, технологій, педагогічних підходів і суспільних запитів. Неформальна та інформальна освіта стають потужними ресурсами професійного та особистісного розвитку, сприяють академічній мобільності, обміну досвідом і формуванню нових компетентностей викладачів ЗВО.

**Мета** – розробити рекомендації щодо професійного розвитку НПП ЗВО педагогічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти.

Дослідження ґрунтується на аналізі законодавчої бази України, що регламентує професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників, а також на європейських директивах щодо навчання впродовж життя; аналізі наукових праць у галузі андрагогіки, акмеології, теорії неперервної освіти, а також робіт, присвячених формуванню професійної компетентності викладачів ЗВО педагогічного профілю. Для досягнення поставленої мети було використано комплекс теоретичних методів: аналіз та синтез, систематизація та класифікація, індукція та дедукція, моделювання та проектування. До основних підходів до професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти педагогічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти ми відносимо такі: андрагогічний (орієнтація на самоосвітню активність і суб'єктність НПП; компетентнісний (розвиток професійних і міждисциплінарних компетентностей); акмеологічний (спрямованість на досягнення професійної майстерності); інтеграційний (поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти).

Професійний розвиток НПП у ЗВО педагогічного профілю є безперервним процесом, який значною мірою може відбуватися через *неформальну* (структурована, але не сертифікована, наприклад, тренінги, семінари) та *інформальну* (спонтанна, на основі досвіду, наприклад, самоосвіта, спілкування) освіти. У Наказі МОН № 1341 від 30.10.2020 «Про затвердження методичних рекомендацій для професійного розвитку науково-педагогічних працівників»

зазначається, що професійний розвиток науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти має враховувати відповідний стандарт (за наявності) і конкретні посадові обов'язки або їх розширення та/або перспективи їх розширення [1].

Алгоритм організації професійного розвитку НПП в університетах педагогічного профілю складається з таких процедур: виявлення рівня професійних компетентностей і мотивації до навчання у викладача; складання індивідуальної траєкторії розвитку НПП; участь НПП у неформальних програмах, організація самоосвіти, мережеві ініціативи; аналіз результатів, самооцінка досягнень НПП за певний період часу; комплектація документального підтвердження (сертифікати, портфоліо, мікрокредити) професійного розвитку викладача.

І.Радомський зазначає: «Важливим напрямком розвитку системи вищої освіти в Україні є розбудова моделей професійного розвитку НПП ЗВО та організації процесу їх професійного розвитку з урахуванням як потреб викладачів у досягненні належного професійного рівня, так і потреб ЗВО у забезпеченні висококваліфікованими фахівцями» [2, с.5].

Професійний розвиток НПП ЗВО педагогічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти має бути індивідуалізованим, цілеспрямованим, мотивованим та рефлексивним. Викладачі ЗВО самостійно визначає потреби, цілі та траєкторію розвитку, несучи відповідальність за результат, а також вони орієнтуються на індивідуальні потреби, свої професійні інтереси та кар'єрні прагнення.

Сьогодні, як правило, пріоритет надається знанням, умінням та навичкам, необхідним для підвищення якості педагогічної та наукової діяльності в сучасних умовах (цифровізація, зміни у методиках викладання, інклюзія, емоційний інтелект тощо).

Професійний розвиток науково-педагогічних працівників педагогічного профілю ЗВО в умовах неформальної та інформальної освіти базуються на

принципах, що враховують особливості навчання дорослих, які акцентують увагу на самостійності, досвіді та практичній орієнтації навчання (табл.1).

**Таблиця 1.**

**Принципи професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти педагогічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти (розроблено автором)**

| Принцип                                         | Сутність принципу                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|-------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Принцип пріоритету самостійного навчання        | Доросла людина, зокрема викладач ЗВО, прагне до самостійності та самореалізації. Процес навчання має бути організований так, щоб науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти педагогічного профілю могли самостійно визначати цілі, обирати зміст, форми та методи, а також контролювати свій прогрес. Принцип пріоритету самостійного навчання особливо важливий у неформальній та інформальній освіті, де навчання часто відбувається за власною ініціативою (наприклад, участь у вебінарах, читання професійної літератури, спілкування з колегами) |
| Принцип опори на життєвий та професійний досвід | Доросла людина накопичила значний досвід, який є цінним ресурсом для навчання. Андрагогічний підхід передбачає, що новий матеріал не просто передається, а інтегрується з уже наявними знаннями. У неформальній освіті це проявляється через обмін досвідом, розбір реальних кейсів, наставництво та peer-to-peer навчання                                                                                                                                                                                                                                      |
| Принцип контекстності навчання                  | Навчання дорослого має бути безпосередньо пов'язаним з його професійною діяльністю та життєвими потребами. Науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти педагогічного профілю хочуть бачити, як набуті знання та навички можуть бути негайно застосовані для вирішення конкретних робочих завдань. Неформальна освіта, така як короткострокові курси або майстер-класи, зазвичай має чітку практичну спрямованість.                                                                                                                                     |
| Принцип спільної діяльності                     | Навчання дорослих є більш ефективним, коли воно є результатом спільної роботи та обміну знаннями, що передбачає взаємодію викладачів закладів вищої освіти як з колегами, так і з тими, хто їх навчає. Колективні проєкти, дискусійні групи, професійні спільноти та мережі відіграють важливу роль у                                                                                                                                                                                                                                                           |

|                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|----------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                  | професійному розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти педагогічного профілю                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Принцип актуалізації результатів | Науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти педагогічного профілю прагнуть негайно застосовувати отримані знання та навички на практиці. Тому андрагогіка акцентує на важливості постійного зворотного зв'язку та можливості бачити реальний ефект від навчання, що підвищує мотивацію та зацікавленість.                                                                                                      |
| Принцип елективності навчання    | Доросла людина повинна мати можливість вибору. Принцип елективності навчання дає науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти педагогічного профілю свободу у виборі цілей, змісту, форм і методів навчання, що відповідає їхнім індивідуальним потребам та інтересам. Неформальна та інформальна освіта надає широкий спектр можливостей для такого вибору, на відміну від жорстких рамок формальної освіти. |

Вищезазначені принципи можуть бути основою для розробки гнучких, мотивуючих та ефективних програм професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти педагогічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти.

Основними можливостями професійного розвитку НПП ЗВО педагогічного профілю у неформальній освіті є такі:

- *Активна участь у професійних заходах:*
- участь у вебінарах, тренінгах, майстер-класах, конференціях (як онлайн, так і офлайн), що організовуються як ЗВО, так і зовнішніми організаціями (громадські організації, міжнародні проєкти, видавництва);
- заходи, які фокусуються на інноваційних педагогічних технологіях (змішане навчання, гейміфікація, проєктна діяльність), цифровій компетентності та предметній дидактиці.
- *Навчання на відкритих освітніх платформах:*

- участь у масових відкритих онлайн-курсах на платформах типу Coursera, EdX, Prometheus, Vumimo, які дозволяють отримати актуальні знання від провідних світових та українських університетів;

- курси, які розвивають soft skills (критичне мислення, лідерство, комунікація) та спеціалізовані знання для педагогів (наприклад, основи андрагогіки, інклюзивна освіта тощо).

- *Міжінституційна співпраця та обмін досвідом:*

- участь НПП у внутрішніх семінарах і методичних об'єднаннях ЗВО;
- ініціювання колаборацій та спільних проєктів з НПП інших освітніх закладів для обміну кращими практиками.

Застосування інформальної освіти та саморозвитку НПП ЗВО педагогічного профілю уможлиблюється за рахунок:

- *систематичної самоосвіти:*

- регулярне читання фахової літератури, наукових статей, освітніх блогів та аналітичних звітів у своїй галузі та з педагогіки/андрагогіки;

- розроблення індивідуального плану саморозвитку з конкретними цілями та ресурсами;

- вивчення іноземних мов, щоб мати доступ до глобальних освітніх ресурсів.

- *Рефлексія та аналіз власного досвіду НПП:*

- ведення щоденнику рефлексії щодо проведених занять, успіхів та невдач;

- аналіз зворотнього зв'язку від здобувачів, колег та адміністрації університету для виявлення зон зростання.

- *Використання професійних спільнот:*

- створення та підтримка професійних мереж (нетворкінг) – спілкування з колегами, менторами, випускниками;

- активна участь в обговореннях онлайн-спільнот педагогів у соціальних мережах, професійних форумах.

- *Практика через діяльність:*

- проведення експериментів з новими методами та інструментами безпосередньо у своїй викладацькій діяльності (наприклад, інтегруйте новий цифровий інструмент або методологію).

- забезпечення наставництва (менторства) для молодих викладачів або, навпаки.

Методичні рекомендації для підвищення ефективності професійного розвитку НПП ЗВО педагогічного профілю полягають у такому:

- обирайте ті форми неформальної/інформальної освіти, результати яких можна безпосередньо впровадити в освітній процес;

- зберігайте сертифікати, конспекти, результати самоосвіти, щоб мати можливість визнати цей досвід як підвищення кваліфікації відповідно до законодавства (наприклад, через зарахування кредитів ЄКТС);

- поєднуйте неформальну та інформальну освіту з формальними вимогами ЗВО (підвищення кваліфікації, стажування), роблячи свій розвиток комплексним і безперервним;

- створюйте індивідуальну траєкторію професійного розвитку з урахуванням власних потреб, освітньої стратегії ЗВО та тенденцій розвитку педагогічної освіти;

- використовуйте сучасні цифрові інструменти, онлайн-курси та професійні спільноти для розширення можливостей неформального навчання;

- систематично аналізуйте власні результати розвитку, визначайте нові потреби та плануйте подальше вдосконалення професійної компетентності;

- діліться набутим досвідом із колегами через семінари, майстер-класи, публікації або участь у професійних об'єднаннях.

Для стимулювання неформального та інформального навчання адміністрація ЗВО має впровадити механізми визнання цих результатів, а саме: запровадження електронного або паперового портфоліо, де викладач буде документувати свою діяльність у сфері неформальної та інформальної освіти (сертифікати, довідки, посилання на матеріали, рефлексивні звіти); створення прозорої процедури валідації (оцінювання) набутих компетентностей, отриманих

неформальним/інформальним шляхом, для зарахування їх як підвищення кваліфікації; урахування результатів неформального/інформального навчання при атестації, конкурсному відборі на посади, а також при преміюванні та кар'єрному зростанні.

**Висновок.** Професійний розвиток НПП ЗВО педагогічного профілю у сфері неформальної та інформальної освіти є важливою умовою модернізації педагогічної освіти, забезпечення якості освітнього процесу та особистісного зростання викладачів. Системний підхід, інституційна підтримка і культура безперервного навчання формують основу для сталого розвитку вищої педагогічної школи.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Про затвердження методичних рекомендацій для професійного розвитку науково-педагогічних працівників: Наказ МОН № 1341 від 30.10.2020. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-dlya-profesijnogo-rozvitku-naukovo-pedagogichnih-pracivnikov>

2. Радомський І.П. Андрагогічні засади професійного розвитку викладача вищої школи: методичні рекомендації. Київ: ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2025. 89 с.